

DRAMATICKÁ VÝCHOVA PŘI PRÁCI S UMĚLECKÝM TEXTEM

RADEK MARUŠÁK

OBSAH

1. DRAMATICKÁ VÝCHOVA: CHARAKTERISTIKA, PRINCIPY A METODICKÁ VÝCHODISKA, PODOBY
2. NARATIVNÍ UMĚLECKÝ TEXT JAKO VÝCHODISKO PRO PRÁCI
3. METODY DRAMATICKÉ VÝCHOVY PŘI PRÁCI S UMĚLECKÝM LITERÁRNÍM NARATIVEM

DRAMATICKÁ VÝCHOVA

CHARAKTERISTIKA OBORU

Současná podoba dramatické výchovy pojímá vzdělávací obor jako umělecký, vycházející z dramatické/divadelní tvorby a vztahující se k ní s jasným přesahem k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji žáků a rozvoji hodnotově - občanskému.

Takovýto proces vychází z vědomého a cíleného **využívání dramatických / divadelních principů, postupů a metod** při práci s obsahy, **z divadelní tvorby**, která je založená na **týmové spolupráci**, na společném řešení problému a **hledání a využívání výrazových prostředků vlastních divadlu** v respektujícím tvůrčím procesu. Součástí dramatické výchovy je i prohlubování vnímavosti k dramatickému umění a divadlu a získávání znalostí o dramatu a divadle.

V současné době je tak obor utvářen symbiózou rovin uměleckého rozvoje (dovedností i znalostí), rozvoje osobnostně – sociálního a hodnotově – občanského.

Dramatická výchova je systém sociálně-uměleckého učení dětí, mládeže, příp. též dospělých, jehož cílem je:

- ✓ estetická kultivace a získávání divadelních dovedností
- ✓ rozvoj osobnosti a sociálních dovedností, občanských postojů a hodnot.

Dramatická výchova je jedním z nejkomplexnějších oborů estetické výchovy. Vede k celkové kultivaci účastníka, k rozvíjení jeho tvořivosti a empatie, k prohlubování jeho schopnosti komunikovat, spolupracovat ve skupině, k získávání dovedností vyjadřovat se slovem i pohybem, využívat prostředků dramatického umění ve vlastní kreativní práci, k porozumění dramatickému umění a kultivaci diváctví.

„Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci.“

Machková, Eva. *Úvod od studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS; Sdružení pro tvořivou dramatiku, 1998. 200 s. ISBN 80-7068-103-9 (IPOS); 80-901660-3-2 (STD).

DRAMATICKÁ VÝCHOVA

METODICKÁ VÝCHODISKA

Principy dramatické výchovy

- Žák ve středu procesu – péče o proces, jeho kvalitu ve vztahu k dítěti; dítě je spolutvůrcem
- Dramatické umění / divadlo jako zdroj metod, obsahů, ale i cílů (tělesné zobrazování, situace, jednání, jevištní tvarování, inscenační proces...)
- Činnostní pojetí, učení zkušenostní, prožitkové, učení (se) tvorbou, její prezentací a reflexí
- Hra jako výchozí princip – ve středu mimetické hry, zejm. rolové – dramatická hra
- Vědomá a cílená práce s tvořivým potenciálem dětí a jeho rozvíjení
- Jednota společného a individuálního
- Princip psychosomatické jednoty
- Cesta k výrazu a hledání estetických kvalit pro výraz
- Ústrojné propojení tvorby, exprese a reflexe – hledání, sdělení a sdílení

VĚDOMÁ PRÁCE S ROLÍ A SITUACÍ

- UČENÍ SKRZE RŮZNÉ ROLE A HERNÍ PŘIJETÍ RŮZNÝCH POSTAV A JEDNÁNÍ ZA NĚ V SITUACÍCH
- ZKOUMÁNÍ MEZILIDSKÝCH SITUACÍ, VZTAHŮ A ETICKÝCH DILEMAT V BEZPEČÍ FIKCE, HRY
- REFLEXE PROŽITKŮ A ZKUŠENOSTÍ ZÍSKANÝCH VE HŘE, V ČINNOSTI A JEJICH VZTAHU K REÁLNÉMU SVĚTU

UČENÍ PROŽITKEM

- UČENÍ SKRZE OSOBNÍ ZKUŠENOST A EMOCE
- DŮRAZ NA AUTENTICKOU ZKUŠENOST A REFLEXI

HRA JAKO ZÁKLADNÍ METODICKÝ PROSTŘEDEK

- V PROCESU SE VYUŽÍVAJÍ RŮZNÉ TYPY HER, PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU ZÁŠADNÍ HRY MIMETICKÉ – RŮZNÉ TYPY ROLOVÝCH HER
- DRAMATICKÁ HRA: FIKTIVNÍ SITUACE + ROLE + PROBLÉM, KONFLIKT
- PRÁCE S HERNÍ FIKCÍ UMOŽŇUJE BEZPEČNÉ ZKOUMÁNÍ ROLÍ, SITUACÍ A KONFLIKTŮ. UMOŽŇUJE BÝT „UVNITŘ FIKCE“, ALE TAKÉ Z NÍ VYSTOUPIT A TUTO ZKUŠENOST REFLEKTOVAT.

HOLISTICKÝ PŘÍSTUP, VŠESTRANNÝ ROZVOJ OSOBNOSTI

- ZAMĚŘENÍ NA VŠESTRANNÝ ROZVOJ DÍTĚTE: EMOCIONÁLNÍ, INTELEKTUÁLNÍ, SOCIÁLNÍ, ESTETICKÝ I ETICKÝ
- PROHLUBUJE EMPATII, ROZVÍJÍ SEBEREFLEXI A KOMUNIKACI
- POMÁHÁ BUDOVAT ZDRAVÉ SEBEVĚDOMÍ A SEBEVYJÁDŘENÍ

PROCESNÍ PŘÍSTUP

- DŮRAZ NA PROCES, NIKOLI JEN NA VÝSLEDEK – HLAVNÍM CÍLEM NENÍ KVALITA PRODUKTU, ALE KVALITA PROCESU, JEHOŽ MŮŽE (A NEMUSÍ) BÝT PRODUKT (JEVIŠTNÍ TVAR) SOUČÁSTÍ
- VÝSLEDNÁ PODOBA PROCESU JE VÝRAZNĚ OVLIVŇOVÁNA SAMOTNÝMI ÚČASTNÍKY – JEJICH TVORBOU, ZAPOJENÍM, ŘEŠENÍM NASTOLENÝCH SITUACÍ, ZOBRAZOVÁNÍM DĚJŮ, REFLEXÍ ATD.

INTEGROVANÉ UČENÍ

- ČASTÉ PROPOJOVÁNÍ DRAMATICKÉHO / DIVADELNÍHO S JINÝMI OBLASTMI, ZEJMÉNA S TĚMI, KTERÉ SE ZABÝVAJÍ ČLOVĚKEM V JEHO VZTAZÍCH K SOBĚ SAMÉMU, K DRUHÝM, KE SPOLEČNOSTI, SVĚTU – LITERATURA, HISTORIE, VÝCHOVA K HODNOTÁM, OSOBNOSTNĚ – SOCIÁLNÍ VÝCHOVA, OBČANSKÁ VÝCHOVA...
- POSILUJE MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY A PRAKTICKÉ SOUVISLOSTI
- PODPORUJE KREATIVITU A KRITICKÉ MYŠLENÍ – KVALITY VÝZNAMNÉ I PRO JINÉ OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ

KOOPERATIVNÍ A DIALOGICKÉ UČENÍ

- UČENÍ PROSTŘEDNICTVÍM SPOLUPRÁCE A SDÍLENÍ
- SPOLEČNÁ TVORBA, REFLEXE A SKUPINOVÁ DISKUSE NEDÍLNOU SOUČÁSTÍ PROCESU
- VĚDOMÉ VYTVÁŘENÍ SITUACÍ PODPORUJÍCÍCH AKTIVNÍ NASLOUCHÁNÍ, VYJADŘOVÁNÍ NÁZORŮ A RESPEKT K DRUHÉMU

TVOŘIVOST A OTEVŘENOST

- VEDE K ORIGINÁLNÍMU MYŠLENÍ A TVŮRČÍMU ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ
- OCEŇUJE RŮZNÉ POHLEDY
- VÝCHOVA K TOLERANCI A OTEVŘENOSTI VŮČI SVĚTU

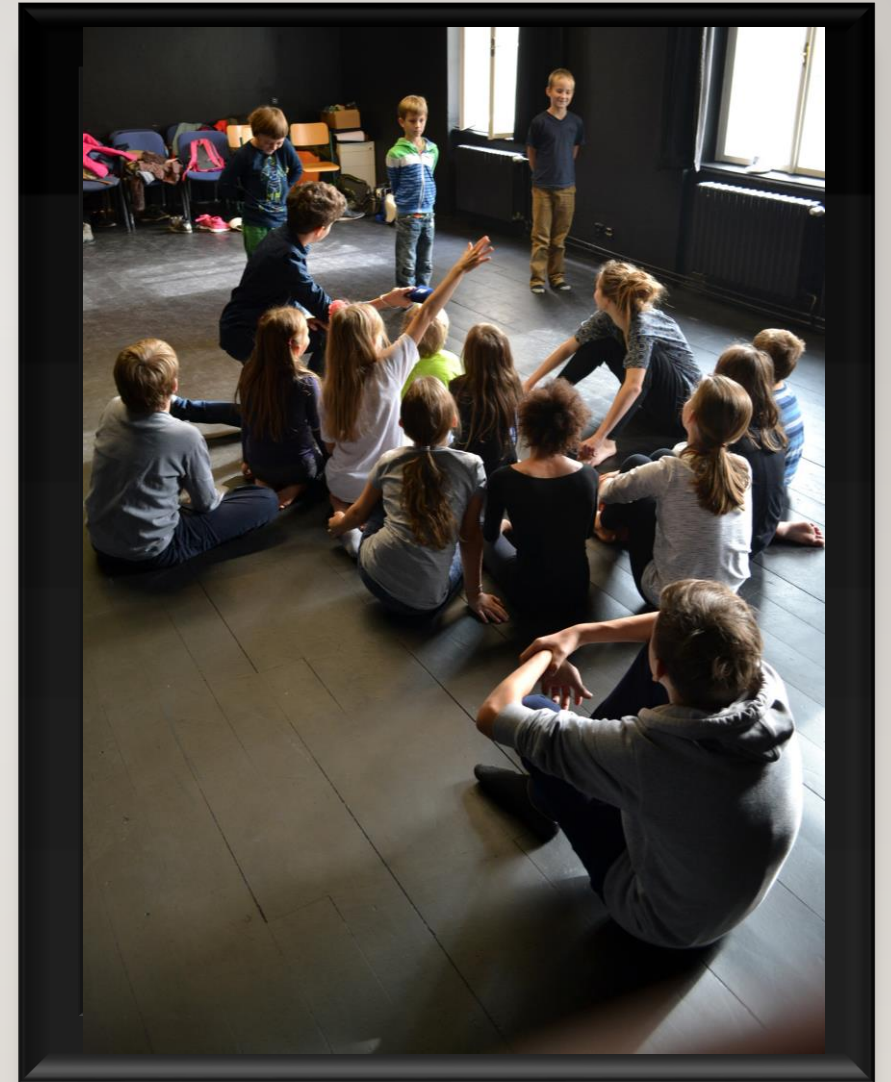
DRAMATICKÁ VÝCHOVA

PODOBY A UPLATNĚNÍ DRAMATICKÉ VÝCHOVY

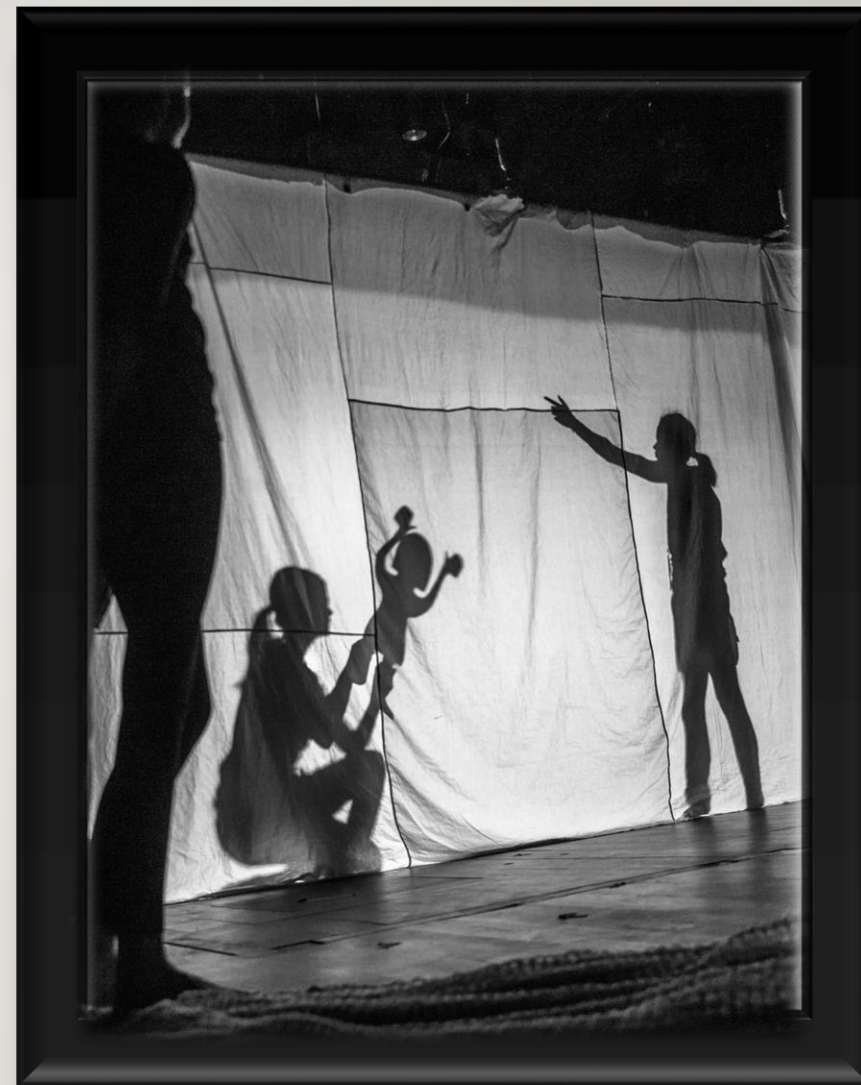
INTERNÍ DRAMATICKÁ VÝCHOVA

NESMĚŘUJE K TVORBĚ JEVIŠTNÍHO TVARU PRO
DIVÁKY MIMO PROCES SAMOTNÝ. HLAVNÍ CÍLE V
OSOBNOSTNÍM, SOCIÁLNÍM, UMĚLECKÉM A
ETICKÉM ROZVOJI ÚČASTNÍKŮ

DIVADLO HRANÉ DĚTMI, MLADÝMI, DOSPĚLÝMI AMATÉRY

TVORBA JEVIŠTNÍHO TVARU PRO DIVÁKY MIMO
PROCES SAMOTNÝ.

DIVADLO VE VÝCHOVĚ DIVADLO PRO DĚTI

DIVADELNÍ TVORBA PRO DĚTI A MLADÉ

Michaela Váňová o divadle pro děti

Asociace divadelních lektorů

LEKTORSKÁ PRÁCE V DIVADLECH A V INSTITUCÍCH NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

LEKTORSKÉ PROGRAMY PŘI UMĚLECKÝCH I
NEUMĚLECKÝCH INSTITUCÍCH A ORGANIZACÍCH
NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (PROFESIONÁLNÍ
DIVADLA, GALERIE, MUZEA, DRAMACENTRA,
NEZISKOVÉ ORGANIZACE ...)

VYUŽITÍ METOD DV V JINÝCH OBLASTECH VZDĚLÁVÁNÍ

METODY A POSTUPY DV JSOU VYUŽÍVÁNY V
OBORECH, KTERÉ NESMĚŘUJÍ K UMĚLECKÉMU
ROZVOJI – HISTORIE, OBČANSKÁ VÝCHOVA APOD.

PŘEDNES

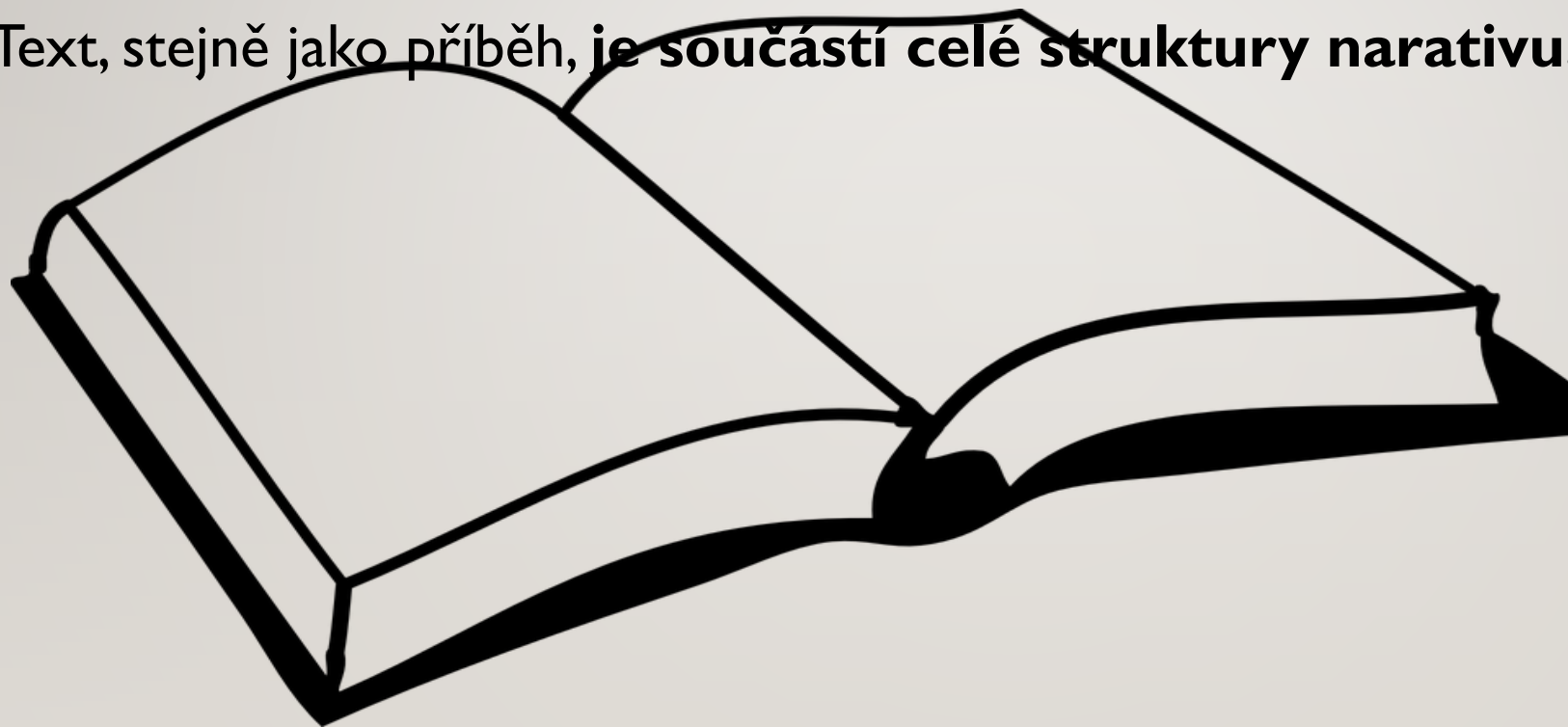

NARATIVNÍ UMĚLECKÝ TEXT JAKO VÝCHODISKO PRO PRÁCI

Za narativní text budeme považovat text, který **obsahuje příběh**.

Text, stejně jako příběh, **je součástí celé struktury narativu**.

Tato prezentace vychází ze čtyřrovinného pojetí struktury literárního narativu od Wolfa Schmida:

4 roviny narativu:

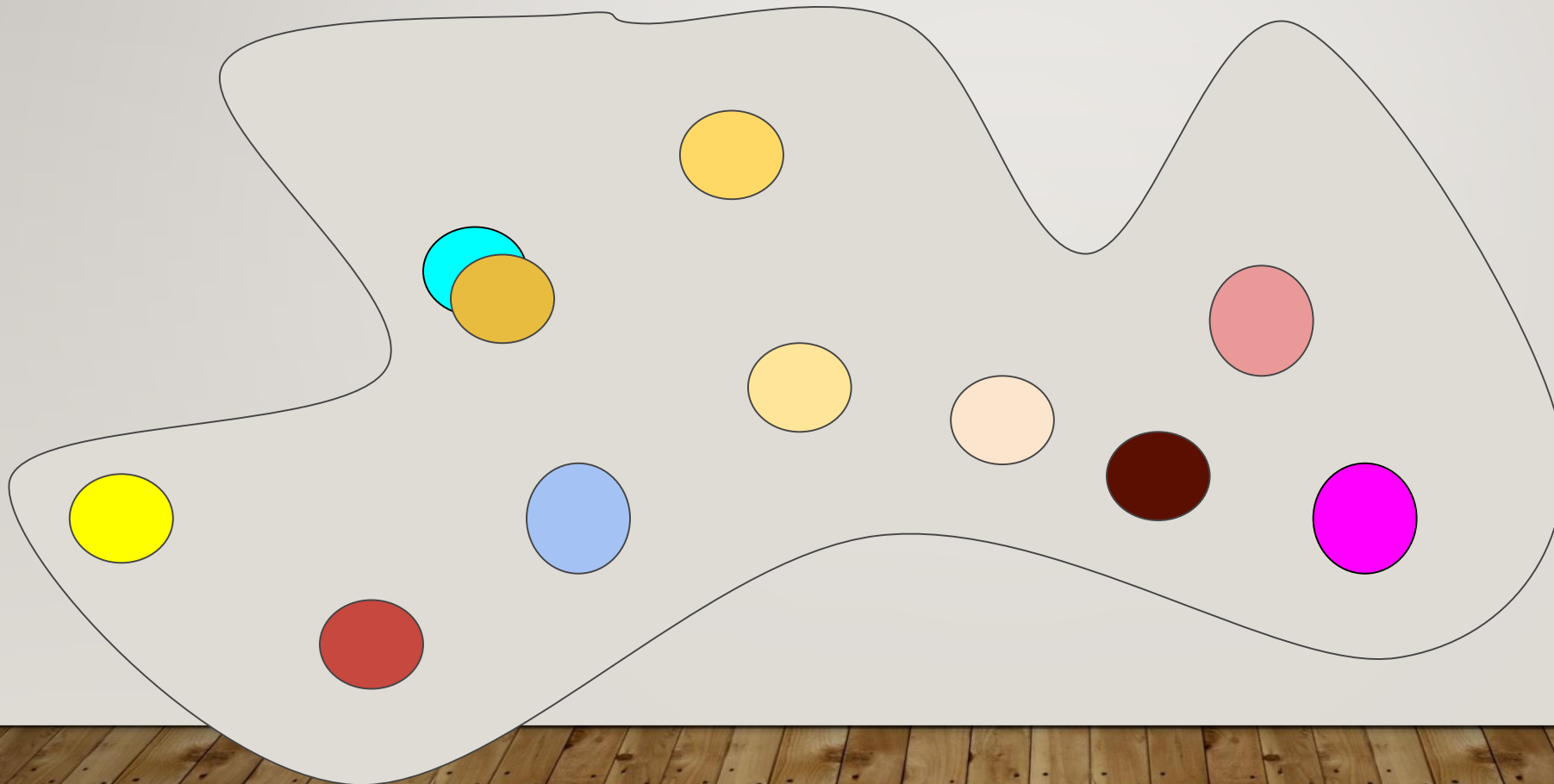
1. Dění
2. Příběh
3. Vyprávění
4. Prezentace vyprávění

Text je verbální prezentací vyprávění, jež nás odkazuje k příběhu a ten k dění.

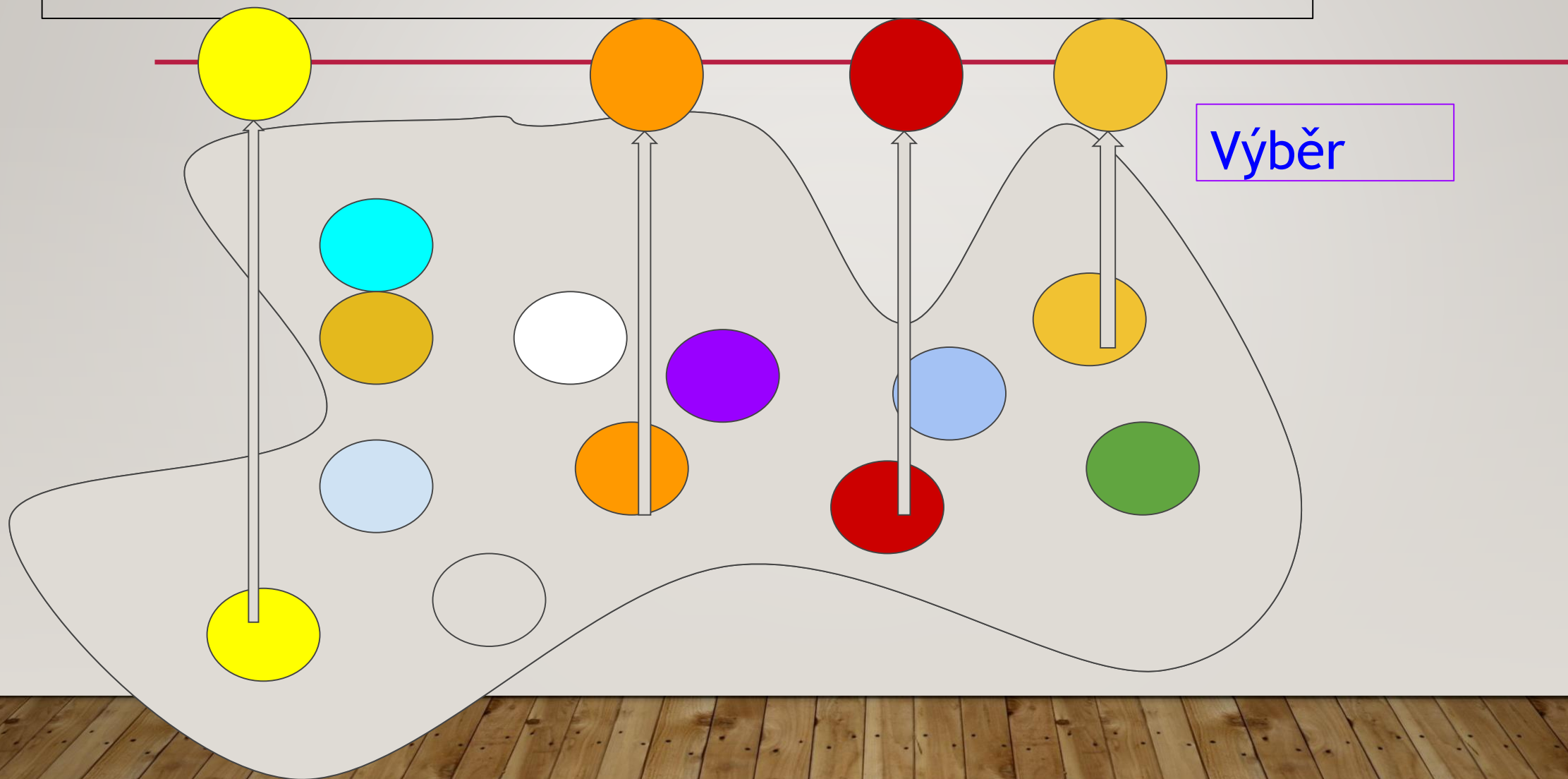
SCHMID, Wolf. *Narativní transformace: dění - příběh - vyprávění - prezentace vyprávění*. Překlad Petr Málek. Vyd. 1. Brno: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2004. 68 s. Theoretica; sv. 3. ISBN 80-85778-41-6.

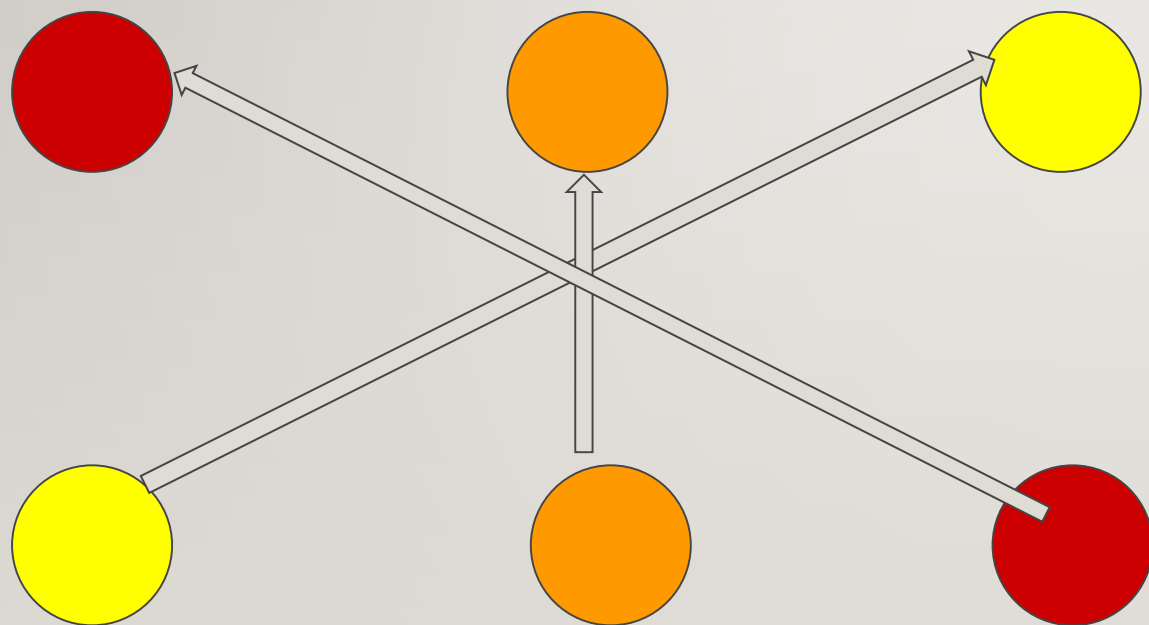
ROVINA DĚNÍ

PŘÍBĚH

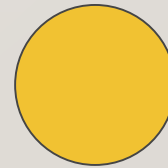
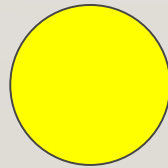
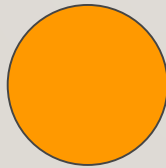
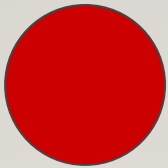
VYPRÁVĚNÍ

Komponování

PREZENTACE VYPRÁVĚNÍ

-NAŠEL
-OBJEVIL
-UVIDĚL
-JEHO OČÍM SE
NASKYTLA HRŮZNÁ
PODÍVANÁ

verbalizace

Literární výchova ve svém pojetí akcentuje text, tedy verbální prezentaci vyprávění. Vyprávění je zprostředkováno především slovy, dominantní tak jsou obsahy jazykové (jak je to napsáno nebo vyprávěno) a obsahy opírající se o kompoziční a tematické skutečnosti textu (prezentace vyprávění).

Helvetica

Lorem ipsum dolor sit amet, consetetur sadipscing elitr, sed diam nonumy eirmod tempor invidunt ut labore et dolore magna aliquyam erat, sed diam voluptua. At vero eos et accusam et justo duo dolores et ea rebum. Stet clita kasd gubergren, no sea takimata sanctus est Lorem ipsum dolor sit amet. Lorem ipsum dolor sit amet, consetetur sadipscing elitr, sed diam nonumy eirmod tempor invidunt ut labore et dolore magna aliquyam erat, sed diam voluptua. At vero eos et accusam et justo duo dolores et ea rebum. Stet clita kasd gubergren, no sea takimata sanctus est Lorem ipsum dolor sit amet. Lorem ipsum dolor sit amet, consetetur sadipscing elitr, sed diam nonumy eirmod tempor invidunt ut labore et dolore magna aliquyam erat, sed diam voluptua. At vero eos et accusam et justo duo dolores et ea rebum. Stet clita kasd gubergren, no sea takimata sanctus est Lorem ipsum dolor sit amet.

Dramatická výchova však využívá prostředků a postupů divadelního umění, zásadně tak počítá s jiným způsobem zprostředkování narativu – **základním výrazovým prostředkem je psychofyzické jednání.**

Uplatnění principů a metod dramatické výchovy při práci s narativem znamená najít nový jazyk a nový model pro sdělení a sdílení obsahů. Je to model, jehož materiálem je **sám člověk** – hráč, jeho základním výrazovým prostředkem **akce, pohyb** (a to i v případě „nulového“ pohybu, např. v živých obrazech), je subjekty vnímán jako **herní a fiktivní**, zároveň však reálný – **smyslově uchopitelný**, je **prézentní ve svém teď a tady**, **reprezentuje však jiné skutečnosti**.

Práce s literárním textem-narativem pomocí metod dramatické výchovy (divadelních postupů a metod) je takový způsob stavby lekce, kdy je **část některé z rovin narativu zobrazována psychofyzickým modelem nebo takovýmto modelováním vytvářena**, přičemž tento model je **vytvořen samotnými účastníky procesu** z nich samých a jim je nabídnut k poznávací aktivitě.

Taková práce předpokládá propojení, prolnutí, střídání, podporu, vzájemné doplnění:

- diegetických rovin narativu (vyprávění prostřednictvím psaného nebo mluveného slova),
- rovin herních - dramatických (založených zejména na mimetických modelech) a
- rovin reflexe a hodnocení.

STRATEGIE VYUŽITÍ METOD DRAMATICKÉ VÝCHOVY PŘI PRÁCI S UMĚLECKÝM NARATIVEM

I. Převažuje rovina diegetická, v lekci se uplatňují prostředky psychosomatického modelování (zejm. rolové hry, ale i jiných herních aktivit) pouze jednotlivě, v případě jejich častějšího užití nevytvářejí provázanou významovou strukturu, často mohou být vynechány či zaměněny za činnost podobného charakteru.

Narativní text motivuje herní činnosti, které samy o sobě neprohlubují, neakcentují určité narativní téma, sledují jiné cíle. Herní aktivita je k textu *příčleněna*, *opora v epickém materiálu* (*psaném, vyprávěném*) je v tomto typu lekcí rozhodující – vytváří zázemí a motivační pole pro tyto aktivity a jednotný rámec.

2. Převažuje rovina diegetická, v lekci se uplatňují prostředky psychosomatického modelování (zejm. rolové hry) pouze jednotlivě, ale umocňují se význam či významy epického materiálu, akcentuje se některé z jeho témat.

Aktivita je významově propojena s narativním textem, je do něj významově včleněna.

3. Obě roviny jsou vzájemně významově propojené, prokomponované, lekce je jasněji strukturovaná, provázaná.

Účastníkům je umožněno proniknout hlouběji do příběhu; narativní text je obohacován dramatickými aktivitami, obě tyto roviny se významně prolínají a společně vytvářejí oporu pro rovinu reflexe. Příběh má však pevnou strukturu, vývoj, pevné body, proces neodklání lekci od tohoto příběhu.

4. Jednotlivé roviny jsou významově propojené, toto propojení má jasnou kompozici a strukturu. Účastníci pronikají hlouběji do příběhu, obě roviny vytvářejí oporu pro rovinu reflexe. Na rozdíl od předcházející strategie však pedagog při tvorbě příběhu pro lekci počítá s možností volby a rozhodování, změny od původního příběhu.

Účastníci se zásadním způsobem podílejí na tvorbě příběhu, v procesu lekce se vytvářejí fikční skutečnosti, které „vstupní příběh“ záměrně vynechává, účastníci mohou v nějakém místě rozhodnout za postavu o dalším vývoji nebo uzavření příběhu.

CO LZE OD ZAŘAZENÍ METOD DRAMATICKÉ VÝCHOVY
S OHLEDEM NA LITERÁRNÍ NARATIV OČEKÁVAT?

- ☐ Prosté převedení již známé skutečnosti či faktu do podoby psychosomatického modelu.
- ☐ Posunutí děje.
- ☐ Zpomalení děje.
- ☐ Tematizace.
- ☐ Odkrytí tématu z dalších možných úhlů pohledu.
- ☐ Tvorba postavy.
- ☐ Odhalení motivace postav.
- ☐ Hledání příčin.
- ☐ Hledání a zkoumání následků.
- ☐ Zmnožení významů.
- ☐ Odkrytí dalších rovin narativu.
- ☐ Tvorba kontextu.
- ☐ Odkrytí dalších tematických plánů a rovin.
- ☐ Vytvoření analogické situace či příběhu, často na podkladě mimoumělecké reality
- ☐ Vytvoření souběžné situace či příběhu, tedy příběhů ve smyslu „ve stejné době na jiném místě“.
- ☐ Umocnění emotivnosti příběhu.
- ☐ Vytvoření scénografických prvků příběhu.
- ☐ ... a další

PŘÍKLADY Z PRAXE

PERNÍKOVÁ CHALOUPKA

ANTIGONA

LITERATURA K DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ – VÝBĚR

LITERATURA K DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ

PROSTOR PRO DOTAZY

DĚKUJI ZA POZORNOST 😊

PŘEJI INSPIRATIVNÍ SETKÁNÍ V PRAZE A HEZKÝ ZBYTEK LÉTA...

RADEK MARUŠÁK